

texuit quod dictum est ; nam ita sequitur : « Hoc sentite » in vobis , quod et in Christo Jesu. » Ad hoc duntaxat , ut quemadmodum ille in eo quod Verbum caro factum est , et habitavit in nobis <sup>1</sup> , et sine peccato cum esset , peccata nostra suscepit , non attendit sua , sed nostra ; ita et nos libenter , ad ejus imitationem , invicem onera nostra portemus.

4°. Huic cogitationi accedit etiam illa cogitatio , quia ille suscepit hominem , nos autem homines sumus : et considerare debemus , quod ægritudinem sive animi , sive corporis , quam in alio homine videmus , etiam nos habere potuimus , aut possumus. Hoc ergo exhibeamus illi , cujus infirmitatem portare volumus , quod ab illo nobis vellemus exhiberi , si forte nos in ea essemus , et ipse non esset. Ad hoc pertinet quod ipse Apostolus ait : « Omnibus omnia » factus sum , ut omnes lucrificarem <sup>2</sup> : » cogitando scilicet in eo vitio etiam se esse potuisse , unde cupiebat alium liberare. Compatiendo enim potius id agebat , non mentiundo , sicut quidam suspicantur , et hi maxime qui suis mendaciis defendendis , quæ negare non possunt , alicujus magni exempli patrociniū quærunt.

5°. Deinde etiam illud cogitandum , nullum esse hominem qui non possit habere aliquod bonum , quod tu nondum habes , etiamsi lateat , in quo sine dubio possit te esse superior. Quæ cogitatio ad contundendam edomandamque superbiam valet , ne arbitraris quoniam tua quædam bona eminent et apparent , ideo alterum nulla habere quæ lateant , et fortassis majoris ponderis bona quibus te superat nescientem. Non enim falli nos , aut adulatione potius uti , Apostolus jubet , cum dicit : « Nihil per contentionem , » neque per inanem gloriam , sed in humilitate mentis » alter alterum existimantes superiorem sibi <sup>3</sup>. » Non hoc

<sup>1</sup> Joan. 1, 14. — <sup>2</sup> 1 Cor. ix, 22. — <sup>3</sup> Philip. ii, 3.

ita debemus existimare , ut non existimemus , sed nos existimare fingamus ; sed vere existimemus aliquid occultum esse posse in alio , quo nobis superior sit , etiamsi bonum nostrum , quo illo videmur superiores esse non sit occultum. Istæ cogitationes deprimentes superbiam , et acuentes charitatem , faciunt onera fraterna invicem , non solum æquo animo , sed etiam libentissime sustineri. Nullo modo autem de quoquam homine incognito ferenda sententia est : et nemo nisi per amicitiam cognoscitur. Et ideo amicorum mala firmius sustinemus , quia bona eorum nos delectant et tenent.

6°. Nullius itaque repudianda est amicitia sese ingerentis ad amicitiam copulandam ; non ut statim recipiatur , sed ut recipiendus optetur , atque ita tractetur , ut recipi possit. Illum enim receptum in amicitiam possumus dicere , cui omnia consilia nostra refundere audeamus. Et si quisquam est qui se non audet ingerere ad amicitiam faciendam , cum aliquo nostro temporali honore aut dignitate revocetur ; descendendum est ad eum , et offerendum illi quadam comitate et submissione animi , quod petere per se ipse non audet. Sane quamvis rarius , tamen aliquoties accidit , ut ejus quem volumus in amicitiam recipere , prius nobis innotescant mala quam bona , quibus offensi et quodam modo repercussi relinquimus eum , et ad bonorum ejus , quæ forte occultiora sunt , indagacionem non pervenimus. Admonet itaque Dominus Jesus Christus , qui nos vult effici imitatores suos , ut ejus infirma toleremus , ut ad quædam sana , in quorum delectatione acquiescamus , per charitatis tolerantiam perducamur. Ait enim : « Non » est opus sanis medicus , sed ægrotantibus <sup>1</sup>. » Ideoque , si propter Christi charitatem etiam eum qui omni ex parte fortassis ægrotat , repellere ab animo non debemus , quo-

<sup>1</sup> Matth. ix, 12.

niam sanari potest per verbum Dei; quanto minus eum, qui propterea nobis videri potest totus ægrotus, quia quædam ejus saucia in primo ingressu amicitiae non potuimus sustinere, et quod est gravius, cum offensione animi de toto homine ausi sumus temerariam præjudicii ferre sententiam, non timentes quod dictum est: « Nolite » judicare ut non judicemini, » et, « In qua mensura » mensi fueritis, in eadem remetietur vobis <sup>1</sup>. » Sæpe autem illa quæ bona sunt, prius apparent: in quibus etiam temerarium benevolentiae iudicium cavendum est, ne cum totum bonum putaveris, ea quæ postea mala apparuerint, securum et imparatum te inveniant, et gravius offendant; ut eum quem temere dilexeras, acerbius oderis, quod nefas est. Quia etiamsi nulla ejus bona præcederent, et hæc quæ postea apparuerunt mala, prius eminent, toleranda tamen erant, donec omnia cum illo ageres, quibus talia sanari solent: quanto magis cum ea bona præcesserunt, quæ tanquam pignora vos debent ad posteriora toleranda constringere.

7°. Ipsa est ergo Lex Christi, ut invicem onera nostra portemus. Christum autem diligendo, facile sustinemus infirmitatem alterius, etiam quem nondum propter bona sua diligimus. Cogitamus enim quia ille, quem diligimus, Dominus propter eum mortuus est. Quam charitatem apostolus Paulus nobis ingessit, cum diceret: « Et peribit » infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus » mortuus est <sup>2</sup>. » Ut si illum infirmum, propter quem vitium, quo infirmus est, minus diligimus, illum in eo consideremus, qui mortuus est propter illum. Christum autem non diligere, non infirmitas, sed mors est. Quapropter ingenti cura, et implorata Dei misericordia cogitandum est, ne Christum negligamus propter infirmum,

<sup>1</sup> Matth. vii, 1 et 2. — <sup>2</sup> 1 Cor. viii, 11.

cum infirmum debeamus diligere propter Christum.

QUÆSTIO LXXII. — Quæri potest quomodo ab ipso apostolo Paulo dictum sit: « Ante tempora æterna <sup>1</sup>. » Si enim tempora, quomodo æterna? Nisi forte ante omnia tempora intelligi voluit <sup>2</sup>. Quia si dixisset, « ante tempora, » neque addidisset, « æterna: » posset accipi, ante quædam tempora, quæ ante se haberent alia tempora. Æterna autem maluit dicere, quam omnia, fortassis ideo, quia tempus non cœpit ex tempore. An tempora æterna ævum significavit; inter quod et tempus, hoc distat, quod illud stabile est, tempus autem mutabile?

QUÆSTIO LXXIII. — 1°. Multis modis habitum dicimus: vel habitum animi, sicut est cujuscumque disciplinæ perceptio, usu roborata atque firmata <sup>3</sup>: vel habitum corporis, secundum quem dicimus alium alio esse succulentiorum et validiorum, quæ magis proprie habitudo dici solet: vel habitum eorum quæ membris nostris accommodantur extrinsecus, secundum quem dicimus vestitum, calceatum, armatum, et si quod ejusmodi est. In quibus omnibus generibus (siquidem nomen hoc ductum est ab illo verbo, quod est habere) manifestum est in ea re dici habitum, quæ accidit alicui, ita ut eam possit etiam non habere. Nam et doctrina accidit animo, et succus ac robur corpori; et vestis atque arma non dubium est quin accidant membris nostris: ita ut et imperitus possit esse animus, si ei doctrina non accideret; et exile atque languidum corpus sine succo viscerum et robore; et nudus sine veste, et inermis sine armis, et pede nudo sine calceamentis esse homo potest. Habitus ergo in ea re dicitur, quæ nobis ut habeatur accidit. Verumtamen hoc interest, quod quædam eorum quæ accidunt nobis, ut habitum faciant, non mutantur a nobis, sed ipsa nos mutant in se,

<sup>1</sup> Tit. 1, 2. — <sup>2</sup> Vide lib. xii de Civit. Dei, cap. 16. — <sup>3</sup> Philip. ii, 7.

ipsa integra et inconcussa manentia : sicuti sapientia, cum accidit homini, non ipsa mutatur, sed hominem mutat, quem de stulto sapientem facit. Quædam vero sic accidunt, ut et mutant et mutantur : sicuti cibus ipse amittens speciem suam, in corpus nostrum vertitur ; et nos reffecti cibo, ab exilitate atque languore in robor atque valentiam commutamur. Tertium vero genus est, cum ipsa quæ accidunt, mutantur ut habitum faciant, et quodam modo formantur ab eis, quibus habitum faciunt, sicuti est vestis : nam cum reposita vel projecta est, non habet eam formam, quam sumit cum induitur atque inducitur membris. Ergo induta accipit formam, quam non habebat exuta : cum ipsa membra, et cum exuuntur, et cum induuntur, in suo statu maneant. Potest esse et quartum genus, cum ea quæ accidunt, ad faciendum habitum, nec ea mutant quibus accidunt, nec ab eis ipsa mutantur : sicuti annulus digito, si non nimis subtiliter attendatur. Verumtamen hoc genus aut nullum est, si diligenter discutias, aut omnino rarissimum.

2<sup>o</sup>. Cum ergo Apostolus de unigenito Dei Filio loqueretur, quantum pertinet ad ejus divinitatem, secundum id quod verissimus Deus est, « æqualem dixit esse Patri, » quod non ei fuit tanquam rapinam, id est, quasi alienum appetere, si semper manens in ea æqualitate, nollet homine indui, et hominibus ut homo apparere : sed « se » metipsum exinanivit, » non formam suam mutans, sed « formam servi accipiens ; » neque conversus aut transmutatus in hominem, amissa incommutabili stabilitate, sed quanquam verum hominem suscipiendo, ipse susceptor « in similitudinem hominum factus, » non sibi, sed eis quibus in homine apparuit, « habitu inventus est ut » homo <sup>1</sup> ; » id est, habendo hominem, inventus est ut

<sup>1</sup> Philip. ii, 6 et 7.

homo. Non enim poterat inveniri Deus ab iis, qui cor immundum habebant, et Verbum apud Patrem videre non poterant, nisi hoc suscipiendo quod possent videre, et per quod ad illud lumen interius ducerentur. Iste autem habitus non est ex primo genere ; non enim manens in se natura hominis naturam Dei commutavit : neque ex secundo ; non enim et mutavit homo Deum, et mutatus est ab illo : neque ex quarto ; non enim sic assumptus est homo, ut neque ipse mutaret Deum, nec ab illo mutaretur : sed potius ex tertio ; sic enim assumptus est, ut commutaretur in melius, et ab eo formaretur ineffabiliter excellentius atque conjunctius quam vestis, cum ab homine induitur. Hoc ergo habitus nomine satis significavit Apostolus quemadmodum dixerit, « in similitudinem hominum factus : » quia non transfiguratione in hominem, sed habitu factus est, cum indutus est homine, quem sibi uniens quodam modo atque conformans, immortalitati æternitatisque sociaret. Sed illum habitum, qui est in perceptione sapientiæ et disciplinæ. Græci εἶς vocant : hunc autem, secundum quem dicimus vestitum vel armatum, σχῆμα potius vocant. Ex quo intelligitur de isto genere habitus locutum Apostolum ; quandoquidem in Græcis exemplaribus σχῆματε scriptum est, quod nos in Latinis « habitu » habemus. Quo nomine oportet intelligi non mutatum esse Verbum susceptione hominis, sicuti nec membra veste induta mutantur : quanquam illa susceptio ineffabiliter susceptum suscipienti copulaverit : sed quantum verba humana rebus ineffabilibus coaptari possunt, ne mutatus intelligatur Deus humanæ fragilitatis assumptione, electum est ut græce σχῆμα, et latine diceretur habitus illa susceptio.

QUÆSTIO LXXIV. — Imago et æqualitas et similitudo distinguenda sunt. Quia ubi imago, continuo similitudo,

non continuo æqualitas : ubi æqualitas, continuo similitudo, non continuo imago<sup>1</sup> : ubi similitudo, non continuo imago, non continuo æqualitas. Ubi imago, continuo similitudo, non continuo æqualitas : ut in speculo est imago hominis, quia de illo expressa est ; est etiam necessario similitudo, non tamen æqualitas ; quia multa desunt imagini, quæ tamen insunt illi rei, de qua expressa est. Ubi æqualitas, continuo similitudo, non continuo imago : velut in duobus ovis paribus, quia inest æqualitas, inest et similitudo ; quæcumque enim adsunt uni, adsunt et alteri ; imago tamen non est, quia neutrum de altero expressum est. Ubi similitudo, non continuo imago, non continuo æqualitas : omne quippe ovum omni ovo, in quantum ovum est, simile est : sed ovum perdicis, quamvis in quantum ovum est, simile sit ovo gallinæ, nec imago tamen ejus est, quia de illo expressum non est ; nec æquale, quia brevius est, et alterius generis animantium. Sed ubi dicitur, non continuo, utique intelligitur quia esse aliquando potest. Potest ergo esse aliqua imago, in qua sit etiam æqualitas : ut in parentibus et filiis inveniretur imago et æqualitas et similitudo, si intervallum temporis defuisset ; nam et de parente expressa est similitudo filii, ut recte dicatur imago, et potest esse tanta, ut recte etiam dicatur æqualitas, nisi quod parens tempore præcessit. Ex quo intelligitur et aliquando æqualitatem non solum similitudinem habere, sed etiam imaginem : quod in superiori exemplo manifestum est. Potest etiam aliquando similitudo esse et æqualitas, quamvis non sit imago : ut de duobus ovis paribus dictum est. Potest etiam similitudo et imago esse, quamvis non sit æqualitas : ut in speculo ostendimus. Potest et similitudo esse, ubi et æqualitas et imago sit : sicut de filiis commemoravimus, excepto

<sup>1</sup> Coloss. 1, 14 et 15.

tempore, quo præcedunt parentes. Sic enim æqualem syllabam syllabæ dicimus ; quamvis altera præcedat, altera subsequatur. In Deo autem, quia conditio temporis vacat ; non enim potest recte videri Deus in tempore generasse Filium, per quem condidit tempora : consequens est, ut non solum sit imago ejus, quia de illo est, et similitudo, quia imago ; sed etiam æqualitas tanta, ut nec temporis quidem intervallum impedimento sit.

QUÆSTIO LXXV. — 1<sup>o</sup>. Sicut Apostolus ad Hebræos dicit : « Testamentum testatoris morte firmatur<sup>1</sup>. » Propterea mortuo pro nobis Christo, Novum Testamentum firmatum esse asserit : cujus similitudo Vetus Testamentum erat, in quo mors testatoris per victimam præfigurabatur. Si ergo quæretur quomodo simus, secundum ejusdem Apostoli verba, « cohæredes Christi, et filii atque hæredes Dei<sup>2</sup> ; cum etiam hæreditas morte decessoris firma teneatur, nec ullo alio modo possit hæreditas intelligi : respondetur, ipso quidem mortuo factos nos esse hæredes, quoniam filii ejus etiam dicti sumus. « Non junant, inquit, filii sponsi, quandiu cum illis est sponsus<sup>3</sup>. » Hæredes ergo ejus dicimur, quia reliquit nobis pacis Ecclesiasticæ possessionem per fidem temporalis dispensationis, quam in hac vita possidemus, quod testatus est dicens : « Pacem meam do vobis, pacem relinquo » vobis<sup>4</sup>. » Cohæredes autem ejus efficiemur, cum in fine sæculi mors absorbebitur in victoriam<sup>5</sup>. Tunc enim similes ei erimus, quando videbimus eum sicuti est<sup>6</sup>. Quam hæreditatem non ejus Patris morte adipiscimur, qui mori non potest ; quandoquidem ipse fit hæreditas nostra, secundum illud quod scriptum est : « Dominus » pars hæreditatis meæ<sup>7</sup> : » sed quoniam, cum vocati

<sup>1</sup> Hebr. ix, 17. — <sup>2</sup> Rom. viii, 17. — <sup>3</sup> Matth. ix, 15. — <sup>4</sup> Joan. xiv, 27. — <sup>5</sup> 1 Cor. xv, 54. — <sup>6</sup> 1 Joan. iii, 2. — <sup>7</sup> Psal. xiii, 5.

sumus adhuc parvuli, et ad spiritalia contemplanda minus idonei, usque ad humillimas nostras cogitationes se divina miseratio porrexit, ut quomodocumque cernere niteremur, quod non evidenter atque perspicue cernebamus, id ipsum moritur quod in ænigmate cernebamus, cum facie ad faciem cernere cœperimus. Convenienter ergo dicitur moriturum esse quod auferetur: « Cum autem venerit » quod perfectum est, auferetur quod ex parte est<sup>1</sup>. » Ita nobis quodam modo moritur pater in ænigmate, et idem ipse fit hæreditas, cum facie ad faciem videtur: non quia ipse moritur, sed imperfecta in eum nostra visio perfecta visione perimitur: et tamen nisi illa prior nos nutriret, ad aliam plenissimam et evidentissimam non efficeremur idonei.

2<sup>o</sup>. Quod si etiam de Domino Jesu Christo, non secundum Verbum in principio Deum apud Deum<sup>2</sup>, sed secundum puerum, qui proficiebat ætate ac sapientia pius intellectus admittit<sup>3</sup>, propria illa susceptione servata, quæ communis ei cum cæteris hominibus non est, cujus tanquam morte possideat hæreditatem, manifestum est. Non enim nos cohæredes ejus esse possumus, nisi et ipse hæres sit. Si autem pietas hoc non admittit, ut primo ex parte videret homo Dominicus, deinde ex toto, quanquam in sapientia proficere dictus sit; in corpore suo intelligatur hæres, id est, Ecclesia, cujus cohæredes sumus: quemadmodum filii ejus matris dicimur, quamvis ex nobis constet.

3<sup>o</sup>. Sed rursus quæri potest, cujus morte facti simus etiam nos hæreditas Dei, secundum illud, « Dabo tibi » gentes hæreditatem tuam<sup>4</sup>: » nisi forte hujus mundi, quo prius tanquam dominante tenebamur. Post autem cum dicimus, « Mihi mundus crucifixus est, et ego

<sup>1</sup> 1 Cor. xiii, 10. — <sup>2</sup> Joan. 1, 1. — <sup>3</sup> Luc. 11, 40. — <sup>4</sup> Psal. 11, 8.

» mundo<sup>1</sup>; » possidet nos Christus, mortuo illo, qui nos possidebat: cum ei renuntiamus, morimur illi, et ipse nobis.

QUÆSTIO. LXXVI. — 1<sup>o</sup>. Quoniam Paulus apostolus prædicans justificari hominem per fidem sine operibus, non bene intellectus est ab eis, qui sic acceperunt dictum, ut putarent, cum semel in Christum credidissent, etiamsi male operarentur, et facinorose flagitioseque viverent, salvos se esse posse per fidem<sup>2</sup>: locus iste hujus epistolæ eundem sensum Pauli apostoli, quomodo sit intelligendus, exponit. Ideoque magis Abrahæ utitur exemplo, vacuam esse fidem, si non bene operetur; quoniam Abrahæ exemplo etiam Paulus apostolus usus est, ut probaret justificari hominem per fidem sine operibus legis<sup>3</sup>. Cum enim bona opera commemorat Abrahæ, quæ ejus fidem comitata sunt, satis ostendit Paulum apostolum non ita per Abraham docere justificari hominem per fidem sine operibus, ut si quis crediderit, non ad eum pertineat bene operari; sed ad hoc potius, ut nemo meritis priorum operum arbitretur se pervenisse ad donum justificationis, quæ est in fide. In hoc enim se Gentibus in Christum credentibus Judæi præferre cupiebant, quod dicebant se meritis bonorum operum quæ in lege sunt, ad Evangelicam gratiam pervenisse: ideoque scandalizabantur multi, qui ex eis crediderant, quod incircumcisis Gentibus Christi gratia traderetur. Unde apostolus Paulus dicit, posse hominem sine operibus, sed præcedentibus, justificari per fidem. Nam justificatus per fidem quomodo potest nisi juste deinceps operari, quamvis antea nihil operatus juste, ad fidei justificationem pervenerit non merito bonorum operum, sed gratia Dei, quæ in illo jam vacua esse non potest, cum jam per dilectionem bene operatur?

<sup>1</sup> Gal. v, 18. — <sup>2</sup> Jacob. 19. — <sup>3</sup> Rom. xiv, 6.

Quod si cum crediderit, mox de hac vita decesserit, justificatio fidei manet cum illo, nec præcedentibus bonis operibus, quia non merito ad illam sed gratia pervenit; nec consequentibus, quia in hac vita esse non sinitur. Unde manifestum est, quod Paulus apostolus dicit, « Ar-  
» bitramur enim hominem justificari per fidem sine ope-  
» ribus<sup>1</sup>, » non ita intelligendum esse, ut accepta fide, si vixerit, dicamus eam justum, etiamsi male vixerit. Ideo exemplo Abrahæ et apostolus Paulus utitur, quia sine operibus legis, quam non acceperat, per fidem justificatus est; et Jacobus, quia fidem ipsius Abrahæ opera bona consecuta esse demonstrat, ostendens quemadmodum intelligendum sit, quod Paulus apostolus prædicavit.

2<sup>o</sup>. Nam qui putant istam Jacobi apostoli sententiam contrariam esse illi Pauli apostoli sententiæ, possunt arbitrari etiam ipsum Paulum sibi esse contrarium, quia dicit alio loco: « Non enim auditores legis justi sunt apud  
» Deum, sed factores legis justificabuntur<sup>2</sup>. » Et alio loco: « Sed fides quæ per dilectionem operatur<sup>3</sup>. » Et iterum: « Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem  
» spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis<sup>4</sup>. » Quæ sint autem facta carnis, quæ operibus spiritalibus mortificanda sunt, alio loco demonstrat, dicens, « Manifesta autem  
» sunt opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ,  
» impudiciæ, idolorum servitus, veneficia, inimicitiae,  
» contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones,  
» hæreses, invidiæ, ebrietates: comessiones, et his simi-  
» lia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui ta-  
» lia agunt, regnum Dei non possidebunt<sup>5</sup>. » Et ad Corinthios ait, « Nolite errare, neque fornicatores, neque ido-  
» lis servientes, neque adulteri, neque molles, neque

<sup>1</sup> Rom. III, 28. — <sup>2</sup> Id. II, 13. — <sup>3</sup> Gal. V, 6. — <sup>4</sup> Rom. VIII, 13. — <sup>5</sup> Gal. V, 19 et seqq.

» masculorum concubitores, neque fures, neque avari,  
» neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum  
» Dei possidebunt<sup>1</sup>. Et hæc quidem fuistis, sed abluti  
» estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine  
» Domini nostri Jesu Christi, et in spiritu Dei nostri. » Quibus sententiis manifestissime docet, non eos præterito bono opere ad fidei justificationem pervenisse; nec meritis eorum istam gratiam datam, quando dicit, « Et hæc quidem fuistis. » Sed cum dicit, « Qui talia agunt, regnum  
» Dei non possidebunt: » satis ostendit, jam ex quo crediderunt, bene operari debere. Quod et Jacobus dicit, et multis omnino locis idem apostolus Paulus satis aperteque prædicat, recte vivendum omnibus qui in Christo crediderunt, ne ad poenas perveniant. Quod et ipse Dominus commorat, dicens, « Non omnis qui dicit mihi, Domine,  
» Domine, intrabit in regnum cælorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in  
» regnum cælorum<sup>2</sup>: » Et alibi: « Ut quid dicitis mihi,  
» Domine, Domine, et non facitis quæ dico vobis? » Et, « Omnis qui audit verba mea hæc, et facit ea, similabo  
» eum viro prudenti, qui ædificavit domum suam supra  
» petram, etc. Et qui audit verba mea hæc, et non facit  
» ea, similabo eum viro stulto, qui ædificavit domum  
» suam super arenam<sup>3</sup>, » etc. Quapropter non sunt sibi contrariæ duorum Apostolorum sententiæ, Pauli et Jacobi, cum dicit unus justificari hominem per fidem sine operibus, et alius dicit inanem esse fidem sine operibus: quia ille dicit de operibus quæ fidem præcedunt, iste de iis quæ fidem sequuntur: sicut etiam ipse Paulus multis locis ostendit.

QUÆSTIO LXXVII. — Omnis perturbatio, passio: om-

<sup>1</sup> I Cor. VI, 9 et seqq. — <sup>2</sup> Matth. VII, 21, et Luc. VI, 46. — <sup>3</sup> Matth. VII, 24 et seqq.

nis cupiditas, perturbatio : omnis igitur cupiditas, passio. Omnis autem passio, cum est in nobis, ipsa passione patimur ; et in quantum passio est, patimur : omnis igitur cupiditas, cum est in nobis, ipsa cupiditate patimur ; et in quantum cupiditas est, patimur. Omnis autem passio, in quantum ipsa passione patimur, non est peccatum : sic et si patimur timorem, non est peccatum. Tanquam si diceretur, Si bipes est ; non es pecus. Si ergo propterea hoc non est consequens, quia multa sunt pecora bipedia : propterea et illud non est consequens, quia multa sunt peccata quæ patimur. Hoc enim contra dicitur, non esse consequens, ut si patimur timorem, ideo non sit peccatum. Tu autem dicis consequens esse, ut si patimur timorem, non sit peccatum : cum tamen concedas aliqua esse peccata quæ patimur.

QUESTIO LXXVIII. — Ars illa summa omnipotentis Dei, per quam ex nihilo facta sunt omnia, quæ etiam sapientia ejus dicitur, ipsa operatur etiam per artifices, ut pulchra atque congruentia faciant ; quamvis non de nihilo, sed de aliqua materia operentur, velut ligno, aut marmore, aut ebore, et si quod aliud materiæ genus manibus artificis subditur. Sed ideo isti non possunt de nihilo aliquid fabricare, quia per corpus operantur : cum tamen eos numeros, et lineamentorum convenientiam, quæ per corpus corpori imprimunt, in animo accipiant ab illa summa sapientia, quæ ipsos numeros et ipsam convenientiam longe artificiosius universo mundi corpori impressit, quod de nihilo fabricatum est : in quo sunt etiam corpora animalium, quæ jam de aliquo, id est, de elementis mundi fabricantur ; sed longe potentius excellentiusque, quam cum artifices homines easdem figuras corporum et formas in suis operibus imitantur. Non enim omnis numerositas humani corporis invenitur in statua :

sed tamen quæcumque ibi invenitur, ab illa sapientia per artificis manum trajicitur, quæ ipsum corpus humanum naturaliter fabricat. Nec ideo tamen pro magno habendi sunt, qui talia opera fabricant, aut diligunt : quia minoribus rebus intenta anima, quas per corpus corporaliter facit, minus inhæret ipsi summæ sapientiæ, unde istas potentias habet : quibus male utitur, dum foris eas exercet : illa enim, in quibus eas exercet diligens, interiorum earum formam stabilem negligit, et inanior infirmiorque efficitur. Qui vero talia opera etiam coluerunt, quantum deviaverint a veritate, hinc intelligi potest quia si ipsa animalium corpora colerint, quæ multo excellentius fabricata sunt, et quorum sunt illa imitamenta quid eis infelicius dicemus ?

QUESTIO LXXIX. — 1<sup>o</sup>. Omnis anima partim privati ejusdem juris sui potestatem gerit, partim universitatis legibus sicut publicis coërcetur et regitur. Quia ergo unaquæque res visibilis in hoc mundo habet potestatem angelicam sibi præpositam, sicut aliquot locis divina Scriptura testatur<sup>1</sup>, de ea re cui præposita est, aliter quasi privato jure agit, aliter tanquam publice agere cogitur. Potentior est enim parte universitas ; quoniam illud quod ibi privatim agit, tantum agere sinitur, quantum lex universitatis sinit. Sed unaquæque anima tanto est pietate purgator, quanto privato suo minus delectata, legem universitatis intuetur, eique devote ac libenter obtemperat. Est enim lex universitatis divina sapientia. Quanto autem amplius privato suo gaudet, et neglecto Deo, qui omnibus animis utiliter ac salubriter præsidet, ipsa sibi, vel aliis quibus potuerit, vult esse pro Deo, suam potius in se vel in alios, quam illius in omnes diligens potestatem, tanto est sordidior, tantoque magis pœnaliter divinis legibus, tanquam

<sup>1</sup> Exod. vii. 11. *Non enim statua est illa, non gradus.*

publicis servire cogitur. Quanto igitur etiam humana anima deserto Deo, suis honoribus vel sua potestate fuerit delectata, tanto magis subditur talibus potestatibus, quæ privato suo gaudent, et honorari ab hominibus sicut dii cupiunt: quibus divina lege sæpe conceditur, ut eis quos sibi secundum eorum merita subjugaverint, privato illo jure etiam miraculorum aliquid præsentent, in his rebus exhibendorum, quibus sunt infimo, sed tamen ordinatissimo potestatum gradu præpositæ. Sed ubi divina tanquam publica lex jubet, vincit utique privatam licentiam: quamquam et ipsa privata licentia, nisi universalis potestatis divinæ permissione, nulla esset. Ideoque fit, ut sancti Dei servi, quando hoc donum eos habere utile est, secundum publicam et quodam modo imperialem legem, hoc est, summi Dei potestatem imperent infimis potestatibus ad quædam visibilia miracula facienda: in illis enim Deus ipse imperat, cujus templum sunt, et quem contempta sua privata potestate ardentissime diligunt. In magicis autem imprecationibus, ad illecebram deceptionis, ut sibi subjungent eos quibus talia concedunt, præstant effectum precibus et ministeriis eorum, privato illo jure largientes, quod sibi licet largiri honorantibus se, sibi que servientibus, et quædam secum in sacramentis suis pacta servantibus. Et quando videntur imperare magi, per sublimiorum nomina inferiores terrent; et nonnulla visibilia, quæ propter infirmitatem carnis magna videntur hominibus non valentibus æterna contueri, quæ per se ipsum præstat dilectoribus suis verus Deus, mirantibus exhibent. Hæc autem permittit Deus juste omnia morderans, ut pro cupiditatibus et electionibus suis servitutes eorum libertatesque distribuat. Et si quando invocatione summi Dei, aliquid pro suis malis cupiditatibus impetrant, vindicta est illa, non gratia. Non enim frustra dicit Apostolus,

« Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum<sup>1</sup>. » Quorundam enim peccatorum perpetratorum facilitas pœna est aliorum præcedentium.

2<sup>o</sup>. Quod autem Dominus dicit: « Non potest Satanas » Satanam excludere<sup>2</sup>: » ne forte quisquam utens nominibus aliquarum infimarum potestatum, cum dæmonium excluserit, falsam putet esse istam Domini sententiam; ad hoc intelligat dictum, quia hoc modo Satanas, etiamsi corpori aut corporis sensibus parcat, ideo parcat, ut ipsius hominis voluntati per impietatis errorem triumpho majore dominetur. Hoc autem modo non exit Satanas, sed potius in intima ingreditur, ut in eo sic operetur, quemadmodum dicit Apostolus: « Secundum principem potestatis æris » hujus, qui nunc operatur in filiis diffidentiae<sup>3</sup>. » Non enim sensus corporis eorum turbabat atque torquebat, aut eorum corpora collidebat, sed in eorum voluntate, vel potius cupiditate regnabat.

3<sup>o</sup>. Quod autem dicit pseudopphetas multa signa et prodigia facturos, ita ut fallant etiam, si fieri potest, electos<sup>4</sup>; admonet utique ut intelligamus quædam miracula etiam sceleratos homines facere, qualia sancti facere non possunt: nec tamen ideo potioris loci apud Deum esse arbitrandi sunt. Non enim acceptiores erant Deo, quam populus Israël, magi Ægyptiorum, quia non poterat ille populus facere quo illi faciebant<sup>5</sup>: quamvis Moyses in virtute Dei majora potuerit. Sed ideo non omnibus sanctis ista tribuuntur, ne perniciosissimo errore decipiantur infirmi, existimantes in talibus factis majora dona esse, quam in operibus justitiæ, quibus æterna vita comparatur. Propterea Dominus prohibet hinc gaudere discipulos, cum ait: « Nolite in hoc gaudere, quoniam spiritus vobis

<sup>1</sup> Rom. 1, 26. — <sup>2</sup> Marc. 11, 23. — <sup>3</sup> Ephes. 1, 2. — <sup>4</sup> Matth. xxiv, 24. — <sup>5</sup> Exod. vii.